

*Arany és diplomácia – Egy királytalálkozó
költségei a középkorban*

OTDK dolgozat

Tartalomjegyzék:

Bevezetés	3
Kutatási módszertan	4
A lőcsei királytalálkozó belföldi és nemzetközi környezete	7
1 A fejedelmi kongresszus pénzügyi fedezete	9
1.1 Városi adók és a zsidóadó	10
1.2 Az uralkodó rendelkezésére álló hitelek	13
2 A fejedelmi kongresszus költségei	16
2.1 Előkészületek és a budai kereskedőktől vásárolt posztók	16
2.2 Munkabérek, élelmiszer és levelezési költségek	20
2.3 A Kassán és Lőcsén keletkezett kiadások és azok utóéletei	22
Költségek összegzése	25
Találkozó költségei tételekre lebontva	27
Bibliográfia	28

A 15. századot a magyar történetírás részletesen feldolgozta, ám a Hunyadi Mátyás 1490-es halála utáni évtized kevesebb hangsúlyt kapott, következésképpen több olyan esemény, téma van, amelyekről ismeretekkel rendelkezünk, de azok részleteiről nem sokat tudunk. Ebben a dolgozatban az egyik ilyen eseményről, az 1494. évi lőcsei királytalálkozó költségeiről fogok írni. A királytalálkozók mindig is kiemelt diplomáciai események voltak a középkorban, magyar vonatkozásban a legismertebb ezek közül az 1335-ös visegrádi királytalálkozó. Ezeknek a találkozóknak a döntései átformálhatták az egész térséget, mint ahogyan az Anjouk idején meg is történt. Később is volt hasonló diplomáciai esemény, az 1515-ös bécsi fejedelemtalálkozó, ahol a Habsburg- és Jagelló dinasztiák kiegyeztek egymással, s ezzel egy 75 éves vetélkedést zártak le a közép-európai régióban. Ezekhez az eseményekhez képest kisebb hangsúlyt kapott az 1494-es, Lőcsén rendezett összejövétel, pedig erről is fennmaradt több forrás is, köztük kivételesen olyan is, amely a találkozó pénzügyeiről szól. A nevezetes Ernuszt-féle számadáskönyv több fejezetében is foglalkoznak ugyanis a királytalálkozóval. Sem az 1335-ös visegrádi királytalálkozóról, sem az 1515-ös bécsi királytalálkozóról nem ismerünk ilyen gazdasági forrást.

Ebben a dolgozatban a királytalálkozónak a gazdasági hátterét szeretném megvizsgálni, hogy valamilyen féle képet kapjunk arról, mekkora összegek, erőfeszítések kellettek egy ilyen esemény megrendezéséhez. Forrásunk alapján részben feltárható, hogy milyen módon lehetett egy ilyen összejövétel pénzügyi fedezetét előteremteni illetve, hogy a tényleges összeg hogyan viszonyul a király éves bevételeihez. Természetesen a később felsorolt összegeken kívül lehettek más költségek is, de nagyságrendileg a forrásunkban szereplő összeg reálisnak mondható, ha csak a kiadási tételek megalapozottságát és egy találkozóhoz szükséges tételek lefedettségét vizsgáljuk meg. Az elemzés talán ahhoz is hozzájárulhat, hogy jobban megértsük a korabeli gazdasági-pénzügyi rendszert, s vele együtt akkori gazdasági viszonyokat. Forrásunk korlátokkal ugyan, de betekintést enged egy szűkkörű, de fontos eseménynek a háttérfolyamataiba. A lőcsei találkozó pénzügyi forrása rámutat arra is, hogy a Magyar Királyság egy belháború után is milyen hatékonysággal tudta működtetni pénzügyigazgatását, ami egy ilyen diplomáciai esemény pénzügyi alapjait is meg tudta teremteni.

A dolgozat elkészítéséhez kétféle forrást kellett felhasználnom. Az első egy elbeszélő forrás, Antonio Bonfini munkája, amelynek forrásértéke nem kérdés a korszakot illetően. Bonfini nemcsak kortársa volt az eseménynek, hanem az uralkodó udvarában írta könyveit, sőt az udvartól 1494 tavaszán 4 forintnyi fizetést is kapott könyvei írásához¹. Bonfini elsősorban Hunyadi Mátyás uralkodásáról írt, de művét egészen 1496-ig vezette, tehát éppen még szerepel benne az 1494. évi löcsei királytalálkozó is, amelyről részletes beszámolót írt, a szerző megkerülhetetlen a korszak megértéséhez.

A második forrás az Ernuszt Zsigmond-féle számadáskönyv, amely egy meghatározó gazdaságtörténeti forrás a korszakból. Maga a számadáskönyv egy elszámoltatási ügy miatt keletkezett, ugyanis Ernuszt Zsigmond kincstartót a rendek megvádolták sikkasztással.² Ernuszt, hogy védje magát, elkészítette ezt a számadáskönyvet, amelyben a rendek által megajánlott adóra helyezte a hangsúlyt, de számos más tétel is szerepel számadásában, többek között a királytalálkozóhoz kapcsolódó tételek is. A kincstartó ezeket a kiadásokat is feltüntette a számadásaiban, mivel igazolni kívánta mire költötte a befolyt összegeket. Végül II. Ulászló magyar és cseh király kompromisszumhoz nyúlt, feláldozta kincstartóját azért, hogy a rendek megszavazzák neki az egyforintos adót. A számadáskönyvet a bécsi császári könyvtárban találták meg több mint kétszáz évvel ezelőtt, jelenleg az Országos Széchényi Könyvtárban őrzik.³ A számadáskönyv első kiadása Johann Christan Engelnek köszönhetően már 1797-ben⁴ elkészült, ezt követően viszont egészen 2019-ig kellett várni modern forráskiadásra, amelyet Neumann Tibor készített el.⁵

Maga a számadás több részből áll. A dolgozathoz felhasznált részek közé tartozik a városi adók jegyzéke az 1494/95-ös évekből, az alkincstartó budai kiadásai, a kincstartó kassai kiadásai, a külön vezetett készpénzes kifizetések fejezete, és az egyforintos adók jegyzéke mindkét számadási évből. Ezekből meg lehet állapítani nagyságrendileg a találkozóknak a költségeit. Természetesen más, általunk nem látható költségek is keletkezhettek, de a tételek mennyisége és sokfélesége elegendőnek látszik az elemzéshez.

¹ Neumann Tibor: *Registrum Proventuum Regni Hungariae – A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494-1495)*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2019. 275.

² Neumann Tibor: *Registrum Proventuum Regni Hungariae – A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494-1495)*, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2019. 42.

³ Neumann T.: *Registrum Proventuum* i. m. 7.

⁴ Johann Christian Engel: *Geschichte des ungarischen Reiches und seiner Nebenländer*, Halle, 1797.

⁵ Neumann T.: *Registrum Proventuum* i. m. 8.

Nem könnyű feladat a narratív és gazdasági források összeegyeztetése, mivel mindegyik más részletre összpontosít. Szerencsére a két forrás legnagyobb esetben kiegészíti egymást, sőt több helyen egyeznek a források állításai egymással. Szemléletes példaként mutatható be egy eset, amikor Bonfini leírja, hogy II. Ulászló magyar és cseh király testvérének a lengyel királynak aranyzablával, boglárrel és drágaköves szerszámmal felszerelt paripákat ajándékozott, összesen tízet.⁶ Ennek a pénzügyi lenyomata is látszik: elsőként például az ajándékozás előkészületei. A számadáskönyvben Ulászló király először leveleket küldött a délvidéki uraknak, hogy török lovakat küldjenek udvarába, majd a mesteremberek kifizetései is látszanak Budán, akik a zablát, patkót és boglárokat készítették el. Ezen kívül a lovak tartására és szállítására is költött külön a kincstár.⁷ Tehát a háttérfolyamatok a számadáskönyvben láthatók, az előkészületek „eredményei” pedig Bonfini munkájában.

A két forrás adatainak összehangolásához sarokpontokra volt szükség mind az események és mind a tranzakciók időpontjainak és helyszíneinek a meghatározásához. Bizonyos tranzakciókhoz idő kellett, hogy a fedezetül szolgáló források beérkezése és a különféle kifizetések biztosítottak legyenek. A helyszín pedig főleg az uralkodó-kincstartó-alkincstartó vonatkozásban fontos, mivel a három személy gyakran máshol tartózkodott és különféle kiadási tételeik voltak. Szemléletes példa, hogy 1494 áprilisában és májusában, amikor a királytalálkozó zajlott, az uralkodó Lőcsén, a kincstartó Kassán, míg az alkincstartó Budán tartózkodott.⁸ A találkozó pénzügyi alapjának megteremtéséhez fontos volt az uralkodó Budáról Lőcsére tartó útvonalát meghatározni, mivel a városi adókat csak úgy szedhette be az uralkodó, hogy közben áthaladt azokon vagy közel voltak a városok az udvarhoz. Azért is fontosak a városok, mert az adót csak később szavaztatta meg a király és a portális adót is később szedték be, tehát a találkozáson nem használhatták fel ezeket az összegeket. Ezért is szorult rá az uralkodó a főurak hiteleire.

A hitelezőknél is számít a helyszín, mivel általában nagyobb összegeket a korszakban nem szállítottak az ország egyik részéből a másikba, hanem utalvány segítségével helyben használták fel azokat. Amikor a kincstár megkapta a hitelt, egy utalványt állított ki. Az utalvány vonatkozhatott készpénzre, posztóra, de az esedékes egyforintos adóra is, amit a birtokos a saját birtokán szedhetett be vagy birtokára adómentességet kaphatott. Ezen felül kimutatható, hogy mekkora összeg állt rendelkezésre a kincstárnak bizonyos helyszíneken. A királytalálkozóval összefüggő kiadások Budán, Kassán és Lőcsén történtek, továbbá a következő évi

⁶ Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Balassi Kiadó. Budapest, 1995.

⁷ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 254. 261. 262.

⁸ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 548.

adóutalványokból lehet következtetni, hogy kit hogyan, mikor és hol fizetett ki a korona. A hitelek visszafizetése nagyrészt még abban az évben megtörtént, vagy a következő évi egyforintos adóból lettek jóváírva. Ez azt igazolja, hogy a magyar uralkodó hitelképes volt.

A költségtételek elemzése előtt fontos a találkozó a történelmi időszakát bemutatni. Hunyadi Mátyás 1490. évi halála után Jagelló Ulászló cseh király foglalta el a magyar trónt, amelyet 1491-re tudott elfogadtatni a környező uralkodókkal.⁹ Kül-¹⁰ és belpolitikai¹¹ konszolidáció kezdődött el 1492-től. Az uralkodó új törvénycikket adott ki és megkezdte budai kormányzatának kiépítését, amelyben a főpapok és a főurak nagy hangsúlyt kaptak, amellyel egy új berendezkedési/államirányítási forma jött létre. Az arisztokrácia támaszkodott a koronára, miként a király is támaszkodott az arisztokráciára, nemcsak a törvénykezésben, hanem az ország működtetésében is. Ennek egyik hivataltörténeti bizonyítéka, hogy betöltötték a három éve üresen álló nádori széket, a méltóságot Szapolyai István nyerte el.¹² A számos nagyhatalmú ember közül érdemes Bakóc Tamás egri püspököt megemlíteni, aki különösen nagy támogatója volt Ulászlónak. Ez kitűnik abból is, hogy a lőcsei királytalálkozó megszervezésében milyen jelentős szerepet vállalt. Ulászló célja a konszolidáció volt a trónharcok után, ezt a kortársak is így gondolták. Maga Bonfini Numa Pompilius ókori római királyhoz hasonlította Ulászló uralkodását, aki a békét és igazságosságot pártolta.¹³

Mindeközben a nemzetközi politikában nagy változások zajlottak. VIII. Károly francia király lezárta 1493-ban a burgundiai háborút, békét kötött Habsburg Miksa német királlyal Sensben és Itália felé fordította a francia terjeszkedés irányát. A következő évben, 1494-ben megindította háborúját Észak-Itáliában, ezzel egy több évtizedes Habsburg-Valois ellentétet robbantva ki a kontinensen, amelynek központi helyszíne volt Itália. Eközben a Jagelló diplomáciának célja 1491 és 1500 között az volt, hogy az uralkodóház fenntartsa a dinasztia egységét és a dinasztikus politika központját Budán alakítsa ki.¹⁴ Ugyanis Közép-Európában a Habsburg- és Jagelló dinasztiák voltak a legnagyobb uralkodóházak, a Jagellók uralma alá tartozott a Cseh Királyság, a Magyar Királyság, a Lengyel Királyság, a Litván Nagyfejedelemség és sok egyéb hercegség, grófság. 1493-ban IV. Kázmér lengyel király

⁹ Kulcsár Péter: A Jagelló kor. Gondolat. Budapest. 1981. 62.

¹⁰ Neumann Tibor: Békekötés Pozsonyban, országgyűlés Budán. A Jagelló-Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490-1492). (Első közlemény). In: Századok 144. (2010). 364.

¹¹ Fedeles Tamás: A király és a lázadó herceg. AZ Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni hadjárat (1494-1495). Szegedi Középkorász Műhely, Szeged. 2012. 122.

¹² Kulcsár Péter: A Jagelló kor. Gondolat. Budapest. 1981. 65.

¹³ Tringli István: Magyarország története, Mohács felé. 8. 1490-1526. (szerk): Romsics Ignác, Kossuth Kiadó, Budapest, 2009. 26.

¹⁴ Tringli István: Az újkor hajnalán. Vincze Kiadó, Budapest. 2003. 85.

elhunyt, így Ulászló apja halála után a család vezetését ugyan át vehette, de ez csak rangelsőséget jelentett számára, mert nem örökölte meg legidősebb fiúként a lengyel-litván trónt. Azt öccse János Albert foglalta el, ezzel a Jagelló-ház egy cseh-magyar és egy lengyel-litván részre nyílt szét.¹⁵ A budai és a krakkói udvar gyakran egyeztetette a lépéseket, de külön is politizáltak, így egységes Jagelló birodalom nem alakult ki. A lőcsei királytalálkozó ebben a periódusban történt, a találkozón János Albert és Ulászló titkos szövetséget kötöttek arról, hogy egymás lázadó alattvalói ellen kölcsönösen fellépnek.¹⁶ Ulászló még a következő évben leszámolt főúri ellenzékének egy részével, azonban lengyel csapatokat nem kellett bevetnie. Ennek a külpolitikai koncepciónak a nyugati iránya végül 1502-ben zárult sikerrel, Ulászló elvette Anna de Foix-t a francia király egyik rokonát, ennek révén a magyar és cseh király egy törökellenes nemzetközi szövetséghez is csatlakozott. Ebből a házasságból született meg Anna hercegnő és a későbbi II. Lajos magyar király, ezzel a Habsburg trónutódlás távolinak látszott.¹⁷ A Jagelló dinasztia két ága és Habsburg Miksa viszonya véglegesen 1515-ben rendeződött, ahol érvényesítették a korábbi házassági szerződéseket, Miksa fiává fogadta az ifjú Lajost, illetve Zsigmond lengyel királlyal közösen vállalta az ifjú Lajos nevelését, mivel Ulászló ekkor már nagyon beteg volt és a következő évben el is hunyt. A császár lemondott a Német Lovagrend támogatásáról, ezzel azok többé a lengyel királyt nem fenyegette a Rend katonailag. Ezzel a találkozóval a Habsburg-Jagelló vetélkedés lezárult Közép-Európában.¹⁸

A lőcsei királytalálkozó fontos mérőföldkő volt abban, hogy a Jagelló és Habsburg dinasztiák kiegyezzenek egymással, amelynek egyik eredménye az volt, hogy a fenyegető oszmán támadások ellen Magyarország hatékonyabban tudott védekezni. Ehhez szükség volt egy olyan konszolidációs folyamatra, ami Lőcsén kezdődött el. A következő fejezetben a királytalálkozó gazdasági alapjait tekintem át.

¹⁵ *Tringli I.*: Az újkor hajnalán. i. m. 83.

¹⁶ *Tringli I.*: Az újkor hajnalán. i. m. 84.

¹⁷ *Tringli I.*: Az újkor hajnalán. i. m. 86.

¹⁸ *Tringli I.*: Az újkor hajnalán. i. m. 88.

A következő tételek megértéséhez fontos tisztázni, hogy az akkori pénzügyi rendszer hogyan működött, illetve, hogy mik azok a lényeges pontok, amikre oda kell figyelni egy ilyen forrásnak a használatánál.

Elsőnek fontos tisztázni, hogy hatalmas olyan pénzösszegek voltak a korszakban, amelyek gyorsan mozogtak a népelességben belül. A középkor végén Európában elterjedt a szélesebb körű pénzhasználat, Magyarország ennek a nemzetközi pénzügyi rendszernek a részese volt. Hazánkban velencei és dél-német váltókat is lehetett beváltani. A hazai utalványokat helyszínen használták fel. Szállítani nagyobb összegeket a korszakban nem volt érdemes, mivel az drága és veszélyes volt, ezért az utalványokhoz folyamodtak, ami lényegében egy csekk volt, amit az utalvány tulajdonosa be tudott váltani. Számokkal alátámasztva, így is a befolyt királyi adóknak 1494-ben 13,8%-át, míg 1495-ben a bevétel 12,6%-át az adminisztráció tette ki, ha szállították volna az összegeket, még nagyobb lett volna ez a költség.¹⁹ Lokálisan használták fel az összegeket, ezt egy számadáskönyvbeli példával lehet a legjobban ismertetni. Szapolyai István 1492-től töltötte be a nádori tisztséget, amelyért fizetséget kapott.²⁰ Az uralkodó kötelezte magát, hogy 4.000 forintot biztosít a szepesi grófnak, amelyet Szapolyai két részletben tudott felvenni. 2.000 forintot Ung vármegye, 2.000 forintot pedig Zemplén vármegye adójából kapott meg utalvány formájában. Mivel ezekben a megyékben több birtokkal is rendelkezett, így az adóbevétel a megyén belül maradt és az utalvány címezettje is ki volt fizetve, mindenki jól járt. Utalványokat a kincstartó vagy alkincstartó állított ki a kedvezményezett részére, amit az utalvány hasznélvezője felhasználhatott.²¹ Többféle kifizetési módja is volt a kincstárnak, lehetett az is a fentebb leírt példával, hogy a portális adóból kapott jóváírást az utalvány birtokosa. Készpénzben fizették ki a kisebb összegeket, ez a határ nagyjából 1.000-1.500 forintnál húzódott, de az uralkodó többi bevételi forrásából is utalványozhatott (az erdélyi vajda fizetése például erdélyi huszadokból, sóból és portális adóból adódott, összesen 12.000 forint értékében).²² Az utalványokat időnként

¹⁹ Solymosi László: Az Ernuszt-féle számadáskönyv és a középkor végi népelesség (A középkori megyei adószámadások forrásértéke). Történelmi Szemle, Budapest, 1985. 422.

²⁰ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 342.

²¹ Solymosi László: Az Ernuszt-féle számadáskönyv és a középkor végi népelesség (A középkori megyei adószámadások forrásértéke). Történelmi Szemle, Budapest, 1985. 417.

²² Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 340.

a következő évi adóból írták jóvá hitelezőknek, de kisebb összegeknél gyakori volt a készpénzben történt kifizetés.

A számadáskönyv alapján minden hitelt, amit az uralkodó felvett, abban az évben vagy a következő évben kifizették. Ezekből a hitelek közül a kincstár összesen 2.300 forintot fizetett ki készpénzben, míg ugyanebben az évben megyei adó formájában ez összesen 2.800 forintot jelentett. A következő évben, 1495-ben, 200 forintnyi adóutalványt küldött ki a kincstartó, ezzel minden adósságát kifizette a kincstár. Alsóbb szinteken is megfigyelhető (elsősorban palotásokra és köznemesekre kell gondolni), hogy egy-egy hitelt vissza tudott az adós fizetni 5 éven belül. A továbbiakban a tényleges pénzügyi fedezetről és kiadásokról lesz szó.

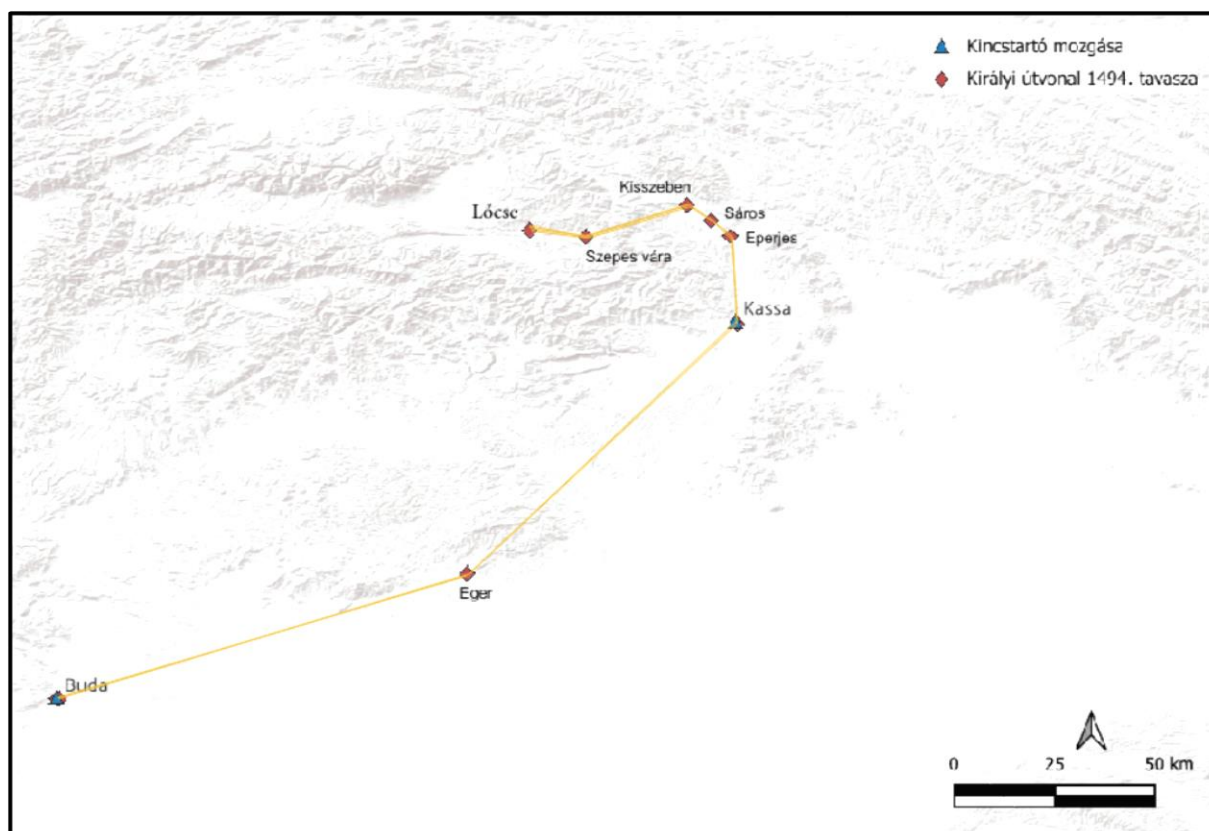
1.1 VÁROSI ADÓK ÉS A ZSIDÓADÓ

Az uralkodó „rendes” bevételeihez tartozott a királyi városok taxája, a zsidók, szászok és oláhok adója, amit a király szabadon használhatott fel. Érdekes, hogy a király Herceg Péter palotást küldte Szapolyai Istvánhoz, hogy a nádor Szepes vármegyében vessen ki élelmiszeradót, ám az élelmiszeradó összege és hatékonysága nem szerepel a számadáskönyvben, valószínűleg a nádor használta fel az összeget, ezért nem került bele a számadásba.²³

A városi adóknál fontos meghatározni az uralkodó országon belüli mozgását, mivel ő indult el legelőbb a találkozóra. Ulászló 1494 februárjában Budán tartózkodott, így az ott beszedett adókat tudta hasznosítani budai költéseihez. Sopron vagy Kolozsvár adója csak jóval később érkezhetett volna meg a kincstárba (illetve azokat helyben használták fel), ezért csak azoknak a városok taxáját számítottam bele ebbe a részbe, amelyek a Buda-Pest-Eger-Kassa-Eperjes-Sáros-Kisszeben-Szepes-Lőcse királyi útvonal mentén helyezkedtek el. Ernuszt Zsigmond kincstartó előbb Budán, majd Kassán tartózkodott, ez idő alatt Dombai Imre alkincstartó végig Budán maradt. Ebben a részben szeretném ismertetni a királyi útvonal részleteit is

²³ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 270.

Térkép (Saját készítés): A királyi útvonal Budától Lőcséig 1494. tavaszán

Az ország fővárosának és testvérvárosának adója 4.800 forintot tett ki összesen 1494-ben. Érdekesség, hogy ebben az évben, február 28-án emelte Ulászló Pestet szabad királyi várossá Oláh Miklós formuláskönyve szerint.²⁴ Budán szedték be Mendel Jakab zsidóprefektus segítségével a zsidóadót, ami 400 forintot tett ki.²⁵ Kellettek is ezek az összegek, mivel a budai költségek sokba kerültek és az uralkodónak még hitelre is volt szüksége, amit Kinizsi Páltól meg is kapott.

Miután beszedték az adókat és az összegeket felhasználták, Ulászló Budát március 10-én, Pestet március 12-én hagyta el. Március 17-én érkezett meg az uralkodó Egerbe, ahol parancslevelet írt a pozsonyiaknak, hogy 1.000 forintot fizessenek ki a kincstartónak.²⁶ Eger földesura az egri püspök volt, így a város adóját nem szedhette be a király.²⁷ Egert elhagyva a király Kassára érkezett március végén, ez a település mentesülve volt az adó alól, mivel az

²⁴ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 103.

²⁵ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 101.

²⁶ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 103.

²⁷ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. kötet. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1894. (Utoljára megtekintett: 2022. 11. 15.)

1490/91-es trónharcok idején a belháború érzékenyen érintette.²⁸ A találkozó megrendezéséhez nem nyújtott Kassa anyagi támogatást a számadáskönyv alapján.

Kassa után az uralkodó április 1-jén megérkezett Eperjesbe, ez a város már a királyé volt.²⁹ Összesen 400 forintot kellett volna fizetnie a városnak, de csak 300 forintot fizetett, mivel 100 forint értékű élelmiszert szállított Eperjes a lőcsei találkozóra.³⁰ Volt még egy királyi település, amelyik közel volt Eperjeshez, ez Bártfa volt, mely város 350 forint adót küldött a királynak összesen, először, februárban 150 forintot fizetett ki, majd a királytalálkozó alatt további 200 forintot.³¹ Eredetileg a király 1.000 forintot várt el hű városától, azonban Bártfától mindösszesen 350 forint érkezett be. Eperjes után Sáros vára, Kisszeben és Szepes vára következett, ám ezeknek a településeknek az urai arisztokraták voltak, így nem a királynak adóztak.

Végül a király április 6-án érkezett meg Lőcsére, ahol nagy mulatságokat rendeztek.³² Érdekes, hogy miért éppen Lőcsén szervezték meg a királytalálkozót, mivel Lőcse nem volt a korszakban egy kiemelt jelentőségű település a Felvidéken. A helyszín mellett szólhatott, hogy közel volt a lengyel határhoz, illetve Szepes vármegyében található, amely megyének grófja Szapolyai István nádor volt. Ez azért lehetett lényeges, mivel Lőcse királyi város volt és Ulászló nagy valószínűséggel ki akarta békíteni öccsét, a lengyel királyt a nádorral, amely esemény a találkozón meg is történt. Mindazonáltal Lőcse városi adója nem került bele a számadáskönyvbe, nincsen arra forrás, hogy levelet küldött volna az uralkodó, hogy Lőcsének nem kell adót fizetnie. Annyi biztos, hogy a következő évben 300 forintot fizetett a város, az 1495-ös adózásáról a kincstartó levelet is küldött 1495 márciusában.³³ Mivel levelet nem küldött a kincstartó Lőcsére és az összeg is ismeretlen, ezért Lőcse városi taxája nem került beszámításra, még ha a városi adók a többi településen mindkét évben hasonlóak voltak, mindösszesen 100 forint eltérés volt a legnagyobb esetben.

A király összesen a városoktól 5.450 forintot és 100 forint értékű élelmiszert szedett be. (1. táblázat) Ezen felül 400 forint adót fizetett ki Mendel Jakab zsidóprefektus Budán, így a királyi udvar 5.950 forintnyi taxákat könyvelhetett el, ha nem számítjuk bele Lőcse városi adóját. Eperjes 100 forint értékű élelmiszer szállítását ebbe a részbe és a kiadási részbe is bekerül.

²⁸ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 165.

²⁹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 548.

³⁰ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 102.

³¹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 103.

³² Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 548.

³³ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 108.

<u>Királyi városok</u>	<u>Városok adója</u>
Buda	2.800 forint
Pest	2.000 forint
Eperjes	300 (+100 élelmiszer) forint
Bártfa	350 forint
Összesen:	5.550 forint

1. táblázat: Királyi városok és azok adói

1.2 AZ URALKODÓ RENDELKEZÉSÉRE ÁLLÓ HITELEK

A királytalálkozó pénzügyi fedezetével nagyon fontos foglalkozni, mivel egy ilyen esemény hatalmas összegekbe került, ezáltal több következtetést is le lehet vonni belőle. A királynak több lehetősége volt a szükséges összeg előteremtéséhez, elsősorban a királyi jövedelmekre támaszkodhatott (városi adók, zsidóadó, vámok, esetleg portális adó) vagy hitelből finanszírozhatta kiadásait. Az összegeknél fontos szempont a helyszín, ahol felhasználták vagy ahová utalták az összegeket. Hitelt az udvar Budán, Kassán és Lőcsén vett fel, amiből lehet következtetni arra, hogy milyen tételeket finanszírozhattak a kölcsönökből. Ebben a részben a nagyobb összegű hitelek kerülnek kimutatásra, de később a kisebb összegű hitelek is említve lesznek. Ennek a felosztásnak az oka az, hogy más helyszínen kerültek felhasználásra, illetve más fejezetbe könyvelték el ezeket az összegeket, például a nagyobb összegeket „bevételeként”, ezzel szemben a kisebb összegeket a készpénzben történő kifizetéseknél lehet megtalálni a számadásban.

II. Ulászló gyakran élt a hitel által nyújtott lehetőségekkel, Kinizsi Pál országbírótól 5.000 forint hitelt vett fel az uralkodó Pál aradi préposton keresztül.³⁴ Az aradi prépost 1494 februárjában érkezett meg Temesvárra, ezt követően március 16-án, Budán a király egyik kamarásának átadott ebből 3.000 forintot, majd április 5-én maga Pál indult Lőcsére a király után 2.000 forinttal. A jelentős mértékű kölcsönt Budán és Lőcsén használták fel, a budai tételek kimutathatók és a kiadási résznél van jelentősége, míg a lőcsei használata nem mutatható ki.

³⁴ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 102.

Annyi azonban bizonyos, hogy Lőcsén készpénzben történtek a kifizetések, azonban az, hogy ezeket az összegeket milyen pénzekből használták fel, arról később lesz szó. A kölcsön utóéletéről annyit érdemes megjegyezni, hogy Kinizsi 1494. november közepén elhunyt, így a kincstár nem fizette vissza az országbíró özvegyének a tartozást.

A következő nagyobb hitel, amit felvett az uralkodó az 2.000 forint volt, amit Bakóc Tamás egri püspöktől származott. A püspök előre ment Lőcsére március végén, míg a király később érkezett meg, április elején. Azt nem lehet tudni, hogy az összeget hol használhatták fel, de valószínűleg a Lőcsére vezető úton. Bakóc lehetett a királytalálkozó szervezője, mivel az egri püspökség adójából 8.000 forintot vitt magával Lőcsére, ezzel az összeggel a találkozót készíthette elő.³⁵ Összesen a kancellárnak 10.000 forintjába került a diplomáciai esemény, amiből 2.000-et visszakapott. Bakóc jelentőségét jól mutatja, hogy a királyi menetben Ulászlót Bakóc követte. Bonfini leírja továbbá, hogy vértess lovasok és fényes ruhába öltöztetett gyereksereg között lépdelt a kancellár.³⁶ A gyerekeket gyöngyös, gyémántos szerszámmal, aranyozott takaróval, ragyogó kantárral, és boglárral feldíszített lovakra ültették. A király után menni nagy megtiszteltetés volt. A hitel visszafizetése több részletben történt, az udvarnak több adóssága volt a kancellár felé, így nehéz megállapítani, hogyan történt a pontos visszafizetés, de az biztos, hogy 1.600 forintot a Heves vármegyei adóból fizettek vissza 1494-ben.³⁷ Még ugyanebben az évben Bakóc sógora kapott Dombai Imre alkincstartótól 200 forint készpénzt Budán, illetve a következő évben 1.000 forintot kapott vissza a püspök sógora Budán.³⁸ Ez összesen 2.800 forint, mindazonáltal a találkozóra adott 2.000 forint benne van a fenti visszafizetésekben, még ha a tételeket nem is lehet szétválasztani a számadáskönyv alapján, mivel azokat összevonták.

Fontos hitelezőnek számított még Szapolyai István nádor is, aki 1.000 forintot utalt át a kincstartónak Kassán, ám még azévben az udvar törlesztette adósságát és a hitel egyik felét a Zemplén vármegyei adóból, míg a másik felét a nádor Szepes vármegyei birtokaira utalták ki.³⁹

Az utolsó hitelező egy nádori titkár, Mekksei György szepesi prépost volt. Mekksei 500 forintot adott Bakócnak és mivel Lőcsén történt a tranzakció, ezért élelmiszerszállításra, vagy a résztvevők elszállásolására lehet gondolni.⁴⁰ A költségeket valószínűleg az egri püspök igazolhatta a kincstár felé, Mekksei még 1494-ben kapott 100 forintot készpénzben, 200 forint

³⁵ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 173.

³⁶ *Bonfini A.*: A magyar történelem tizedei i. m. 983.

³⁷ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 172.

³⁸ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 173.

³⁹ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 167.

⁴⁰ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 167.

kifizetést Zemplén és Szepes vármegyéből, a következő évben még 200 forintra kapott adóutalványt.

Látható, hogy az udvar iránt nagy volt a bizalom hitelezés terén és az adósság nagyrészt még abban az évben törlesztette a korona. Ha 1494-ben mégsem sikerült törleszteni az adósságot, akkor a következő évi egyforintos adóból fizetett az udvar. Készpénzben összesen 2.300 forint kifizetés történt 1494-ben, míg ezévben vármegyei adó formájában a kincstár összesen 2.800 forintot fizetett ki. A következő évben pedig 200 forintnyi adóutalványt küldött ki a kincstár. Összességében a kincstár 8.500 forint hitelt vett fel, ami hatalmas összeg volt abban az időben. Összehasonlításként: a teljes udvari seregnek a zsoldja 9.000 forintot tett ki 1494. első felében.⁴¹ Ha a városi taxa és zsidóadó mellé vesszük az udvar által felvett 8.500 forint hitelt, akkor összesen 14.450 forinttal gazdálkodhatott a kincstár. (2. táblázat)

<u>Tétel</u>	<u>Összeg</u>
Hitelek	8.500 forint
Városi adók	5.550 forint
Zsidóadó	400 forint
Összesen	14.450 forint

2. táblázat: A kincstár által rendelkezésre álló források összesen

⁴¹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 267.

A költségek vizsgálata során érdemes megjegyezni, hogy az összegek keletkezésénél fontos, hogy hol, mikor és ki végezte el azt a bizonyos tranzakciót, amelynek következtében a kifizetés megtörtént. Például míg az uralkodó az udvarral Lőcsére tartott 1494. tavaszán, addig a kincstartó Budán maradt egy ideig, és nem ment el a találkozóra, helyette Kassán tartózkodott áprilisban és májusban, amikor is a találkozó lezajlott.⁴² Kassa közel van Lőcséhez, így a találkozót érdemben tudta támogatni Ernuszt Zsigmond kincstartó. A harmadik fontos személy Dombai Imre alkincstartó volt, aki a találkozó ideje alatt Budán maradt. A számadáskönyvben mindkét személynek külön feladatai voltak, Ernuszt alá tartozott az adók begyűjtése, de kollégájára jutott a befolyt összegek felhasználása. Dombai feladata volt még a királytalálkozóhoz szükséges eszközök, termények beszerzése illetve a fizetések kiosztása.⁴³ Ezeknek a tranzakcióknak a tekintetes hányada Budán és Pesten ment végbe. A találkozó idején felmerülő plusz költségek már a pécsi püspök költségvetési naplójában találhatók, amiben leginkább a helyben kifizetett adósságokat tartalmazza, Ernuszt 1494 szeptemberétől vezette naplóját, amelybe korábbi költségeket is beillesztett.⁴⁴ Budán a találkozó előkészítéséhez szükséges kiadások történtek, a helyszíni kiadások, ami a borra és élelmiszerre vonatkozik, azokra Lőcsén. A keletkezett költségek időrendben vannak feltüntetve.

2.1 ELŐKÉSZÜLETEK ÉS A BUDAI KERESKEDŐKTŐL VÁSÁROLT POSZTÓK

Mialatt Ernuszt begyűjtötte a városi adókat, a zsidóadót és megérkezett Kinizsi Pál jelentős mennyiségű hitele 1494 márciusában, Dombai Imre megkezdte a találkozóhoz szükséges posztók megvásárlását. A posztó nagyon fontos nyersanyag volt a 15. században több mindenre használták fel, lehetett eszköz, fizetés vagy fizetés mellé járó juttatás. Néhány példán keresztül be lehet mutatni a posztó használatát és annak jelentőségét. Például a királyi ezüstneműk takarására 20 forint értékű posztót használtak fel (anyagként) vagy György királyi szabó posztóból készített ruhát az apródoknak és a szabót is posztóban fizették ki (anyagként és

⁴² *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 555.

⁴³ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 253.

⁴⁴ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 187.

fizetesként is használták).⁴⁵ Még a királyi trombitások, fuvolások, dobosok, szakácsok a fizetésük egy részét szintén posztóban kapták meg, ami összesen 100 forintot ért.⁴⁶ Éves fizetésük összege megegyezik nagyjából a királyi udvar egyheti ebédjével, ami 120 forint volt.

Dombai Imre alkincstartó a posztókat budai kereskedőktől vásárolta meg, ezeket a tranzakciókat egy külön kiadási fejezetben vezette. A posztó beszerzése egyszerűen ment, mivel a kereskedőktől a királyi kamarások megvették a szöveteket majd továbbították az alkincstartói hivatalba, ahol megtörtént a posztók szétosztása. A kereskedők nevei, a vásárolt áru ára és annak mennyiségei fel vannak tüntetve általában. Egy kivétel mutatható ki tisztán, amikor egy királyi palotás veszi meg a posztót, azt hogy kitől vehette meg azt nem lehet kimutatni.⁴⁷ Egyesével minden kereskedőt nehéz lenne azonosítani és bemutatni, mindazonáltal megállapítható, hogy az ismert kereskedők fele itáliai származású, azon belül is firenzeiek; utánuk népes számban találhatók a német származású budai kereskedők. Magyarokat szórványosan lehet találni a kifizetési listában, illetve vannak olyan kereskedők is, akiknek nevét nem tudjuk, ilyenkor valamilyen szlenget, becenevet használtak a tényleges nevük helyett, illetve az egyik esetben az illető lányától veszik meg a gránát posztót 13 forintért a király kamarásai.⁴⁸ A posztókat többféleképpen használták fel, először is tényleges személyeknek adták át a vásárolt darabokat Budán, másodszor a király névre szólóan ajándékozta hűséges alattvalójának – például lovaggá ütés kapcsán -, ilyenkor egy szolgáló vitte el a textíliát, harmadszor a királyi palotások kapták meg a posztókat fizetésük mellé, amelyeknek fajtáját lejegyezték a palotás neve mellé, ezzel is egyszerűsítve a palotások és a posztók beazonosítást.⁴⁹ Az összes vásárolt szövet és tranzakció nem lesz feltüntetve, de a posztók költségei egy táblázatban lesznek láthatóak összesítve. A posztók felhasználásuk alapján kerülnek csoportosítás alá.

Az első csoportba tartozott Kanizsai György pohárnokmester, akinek a feleségének, Alsólendvai Bánfi Erzsébetnek 15 rőf fehér damasztot ajándékozott a király.⁵⁰ Kanizsai talán nem tartózkodott az udvarban, ezért írhatták felesége nevére az utalványt. Ugyanígy kapott - Szabó Benedek budai kereskedőtől vett - 6,5 rőf skarlátot Vingárti Geréb Péter ajtónállómester Budán. Mindkét személy jelenléte kimutatható a királytalálkozón. A két főember

⁴⁵ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 262. 332.

⁴⁶ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 262.

⁴⁷ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 263.

⁴⁸ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 260.

⁴⁹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 329.

⁵⁰ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 259.

megajándékozása 360,5 forintba került a kincstárnak, ebből 50 forintnyi árut hitelre vettek a kereskedőtől, amit a következő évben törlesztett az udvar.

A király szintén előre küldhette Lőcsére Alsólendvai Bánfi Miklós ajtónálló- és udvarmestert, Csáktornyai Ernuszt János lovászmestert és Kálmáncsehi Domokos fehérvári prépostot februárban. Mindhárman veronai, nürnbergi és igloui szöveteket kaptak az uralkodótól, amelyek 148,5 forintot értek.⁵¹ Raggione Bontempi firenzei kereskedőtől 198 forintértékben - 22 rőf atlaszt és 41 rőf bársonyt – vásárolt a király Farkas Bálint váradi püspöknek, aki a király Lőcsére menő kíséretébe tartozott.⁵² Érdekes, hogy Bélteki Drágfi Bertalan erdélyi vajda Lőcsén kapja meg a neki vásárolt 1 vég veronai és 14 vég nürnbergi szöveteket 124 forintértékben. Ruprecht Haller nürnbergi származású budai kereskedőtől vett posztók egy részét Bakóc Tamásnak adták át, egy részét palotások, míg másik részét a királyi személyzet kapta meg, a tételt egybe vonták, összesen 165 forintot tett ki.

Méltóságviselőkön kívül számos ember részesült posztóban történő kifizetésekben. A fentebb említett György királyi szabó 3 forint fizetést kapott és az apródok ruházatára 326,75 forintnyi posztót kapott, ezek a szövetek boroszlóiak, nürnbergiek és veronaiak voltak.⁵³ Legvégül Dubecki Péter palotásnak adtak át 1 vég csemeletet 12 forintért⁵⁴, amit az udvar Peter Peterdorftól vásárolt meg. Érdekes, hogy nem egy kamarás vette meg a szövetet, valószínűleg idő hiányában küldhették a palotást a posztó megvásárlásához. A fentebbi példákon kívül számos más eset is volt, azonban az ott vásárolt posztóknak sorsa ismeretlen, illetve olyan kicsik a tranzakciók, hogy csak a végösszegbe számoltam bele őket.

Második csoportba tartozik a lovaggá ütéshez szükséges posztók és hermelinprémek megvásárlása, amiket szintén Budán vettek meg. A kiadási tételben szerepelnek a megvásárolt anyagok, azok értékei és a megajándékozott személy neve. A prémekben részesült lovagok többek között szerepelt Somi Józsa temesi alispán, Kinizsi Pál utódja az Alsó Részek főkapitányaként és temesi ispánként, Kinizsi Osvát, Kinizsi Pál testvére, aki veszprémi alispán volt, Garda királyi palotás, aki Hunyadi Mátyás zsoldosseregének egyik tisztje volt és Sziléziában szolgált.⁵⁵ Továbbá Horvát Miklós kincstartói familiáris, aki később zenggi kapitány majd allovászmester lett. Lovaggá ütöttek között szerepel még Jan ze Sekeřic a na Zdechovicích királyi palotás, Prágai Balázs királyi familiáris, Ragyolci Mihály királyi palotás. A lovaggá ütések még februárban megtörténtek Budán Ulászló által, talán ezzel az uralkodó azt

⁵¹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 262.

⁵² Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 259. 260.

⁵³ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 262.

⁵⁴ Csemelet: Teveszőrből készült habos kelme.

⁵⁵ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 257.

szerethette volna reprezentálni testvérének, a lengyel királynak, hogy népes számú lovagja van és azok díszes palástjaik, prémjeik a királyi kíséret fényét emelhették. Bonfini be is számol a király díszes kíséretéről. Összesen a lovaggá ütéshez használt hermelinpalástok és posztók 263 forintot tettek ki. Ezen felül még Elek aranyszövőtól coboly- és hermelinprémet vásároltak 124 forintért Budán, amit a lovaggá ütésekkel adtak át az újdonsült lovagoknak.⁵⁶

A legnagyobb budai tételt az udvari sereg zsoldkifizetése tette ki. Václav Cic nagyúr márciusban 9.000 forintnyi zsoldot fizetett ki a királyi palotásoknak.⁵⁷ Emellett még posztót is osztott ki az udvari marsall mielőtt elindult volna a királyi menet Lőcsére. Egy 1494-es bécsi követjelentés arról számol be Habsburg Miksa római királynak, hogy a magyar király 1.000 lovast fogadott fel a testvéreivel való találkozóra. Az összeget valószínűleg Ulászló saját vagyonából és hitelből finanszírozta, a számadáskönyvben egy külön részt vezettek a palotásokról, akik posztót kaptak fizetésük mellé.⁵⁸ Palotások nevét feltüntették, mellette a posztó fajtája, mennyisége és ára szerepel. Többféle posztótípus található meg, a típust a posztó származási helyéről nevezték el. Első posztótípusba tartozik a 6 forintba kerülő sziléziai Krnov posztó (a számadáskönyvben még Jagerndorf és Carnovia posztókként is előfordul ez a típus), amit a számadáskönyvben gyakran csak „hosszúnak” tituláltak, amely 23-szor szerepel a posztójegyzékben. A sziléziai Boroszlóból származó posztó végenként 4 forintot ért, és 17 palotás kapott boroszlói posztót, a morvaországi iglauer posztó 5 forintot ért, mindössze 1-szer szerepel. Németföldről a 7 forintos nürnbergi posztó 14-szer, és 8-szor említik a 6 forintos cendelyt, vagyis selyemkelmét. Összesen 571 forintnyi posztót osztottak ki és 64 vég posztót használtak fel 51 palotásnak a kifizetéséhez. Nagy különbség nincsen a kapott posztók között, mindegyik palotás 1 vagy 2 vég posztót kapott összesen fizetése mellé.

Az alkincstartónak ezen kívül a királyi személyzetről is kellett gondoskodnia, György királyi szabó a kamarások és apródok ruházatára 326,75 forintnyi posztót kapott, ezek a szövetek boroszlóiak, nürnbergiek és veronaiak voltak, míg fizetésül a királyi szabó 3 forintot kapott.⁵⁹ Lőcsére menő felfogadott szakácsok 30 forintnyi-, míg a királyi orosz ajtónállók 19 forintnyi posztót kaptak.⁶⁰ Ezen felül a királyi trombitások, fuvolások, dobosok, a fizetésüket posztóban kapták meg, összesen 100 forintértékben.

A kincstár által vett posztók és prémek összesen 1.986 forintot és 56 dénárt tettek ki, ebbe beletartoztak az anyagként felhasznált posztók, az ajándékozott prémek és a fizetésként

⁵⁶ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 258.

⁵⁷ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 267.

⁵⁸ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 329.

⁵⁹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 263.

⁶⁰ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 270. 271.

kiutalt posztók is. Ez az összeg majdnem megfelel Pest éves városi taxájának, ami 2.000 forintot tett ki 1494-ben.

2.2 MUNKABÉREK, ÉLELMISZER ÉS LEVELEZÉSI KÖLTSÉGEK

Következő alkincstartói kiadási részben a budai mesteremberek kifizetéseit és az útiköltségeket könyvelték el. A mesteremberek részére két részletben történt a kifizetés, ez arra utalhat, hogy több bevételi forrásból fizethették ki őket. Az első kifizetés Budán történt márciusban, amikor még a király is Budán volt, a második kifizetést Dombai alkincstartó utalta ki, mikor a király Szepes vármegyében tartózkodott májusban.⁶¹ Kovácsoknak 36,5 forintot, bognároknak 11 forintot, fazekasoknak 3 forintot, sarkantyú- és nyeregkészítők 19,16 forintot, kötél- és szíjgyártóknak 33,25 forintot, míg a posztónyíróknak 3 forintot fizettek ki. A mesteremberek összesen 105,91 forintot kaptak az udvartól fizetségként. Bonfini leírja, hogy Ulászló tíz aranyzablával, boglárrel, drágaköves szerszámmal felszerelt paripát ajándékozott János Albertnek, nyolcat a lengyel bíborosnak, hat lovat kapott pedig Zsigmond herceg és Frigyes brandenburgi gróf, míg a számadáskönyvben a háttérfolyamatok láthatóak.⁶²

A már fentebb említett Václav Cíc nagyúr márciusban 9.000 forintnyi zsoldot fizetett ki a királyi seregnek, ami a kiadási napló legnagyobb tételét teszi ki.⁶³ Egy 1494. március 5-i bécsi követjelentés arról számol be Miksa római királynak, hogy a magyar király 1000 főt fogadott fel a testvéreivel való találkozóra. A számadáskönyv nem említi az udvari sereg pontos számát, azonban az 1000 fős kíséret reálisnak tűnik, tekintve, hogy a palotások még posztóban is kaptak fizetést és a korabeli zsoldok mekkorák voltak. Egy nehézlovas ekkor átlagosan 8 forintot kapott egy hónapban, tehát az 1000 fős reális szám, tekintve, hogy a királyi kíséretben még a számadáskönyvben bárófiaknak nevezett kísérők, illetve egyéb zászlósúruk is voltak.

A királyi kíséret fontos kellékei voltak a lovak takarói, a trombitások trombitái, és egyéb zászlók, amiket az olasz Bernardino Lupo paszományos 40 rőftaftból készített el, mindösszesen 73 forintért.⁶⁴ Kisebb költségeket tettek ki a menethez és megjelenéshez szükséges kiegészítő

⁶¹ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 261.

⁶² *Bonfini A.*: A magyar történelem tizedei i. m. 985.

⁶³ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 267.

⁶⁴ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 273.

eszközök, például a trombitákra felszerelt kis selyemzászlócskák, amiket Bartolomeo mester készített 20,5 forintért.⁶⁵ Bonfini hatalmas lakomákat írt le, amikhez jelentős mennyiségű borra lehetett szükség, azonban bor vásárlásáról egyetlen egy tétel van, Malwasir Miklós budai német kerekedőtől 70 forintért vett 4 üveg malváziából készült bort az uralkodó, amit Lőcsére vitt magával.⁶⁶ Borokra ezen kívül egyszer költött még az uralkodó, de azokat Szapolyai Istvántól vásárolta meg Lőcsén, Bonfini leírja, hogy a nádor 200 hordó bort hozott magával Lőcsére. A szerző nem említi, hogy ennek a bornak a felét a kincstár fizette ki.

A találkozó előkészítéséhez számos küldöncre volt szükség, ezeket a küldöncöket a király, a kincstartó és az alkicstartó küldhette, ezek a küldöncök akár palotások is lehettek. Az uralkodó számos palotást menesztett, mivel Ulászló a déli nagybirtokosoktól török lovakat kért a királytalálkozóra.⁶⁷ Ezeket a leveleket király, január 30-án küldte ki és kimutatható, hogy Kinizsi Pál 4, Szapolyai István és Újlaki Lőrinc 1-1 lovat ajándékozott az uralkodónak, az utazásra a palotások zab- és útiköltségeik 49 forintba kerültek.⁶⁸ Corvin Jánoshoz és Szakolyi Albert Torontál vármegyei birtokoshoz is küldött az uralkodó küldöncöt, de ők nem küldtek lovat a számadáskönyv alapján. Ezen felül az uralkodó megbízta Ernusztot, hogy 12 lovat vegyen a találkozóra 160 forintért, március elején, mielőtt a király elindult Lőcsére.⁶⁹ Azonban több lovat is vásárolhattak a királytalálkozóra, mert zabra az uralkodó 50 forintot utalványozott Csáktornyai Ernuszt János lovászmesternek 1494 februárjában. Ezek a lovak lehettek azok, akiket az uralkodó rokonainak ajándékozott a találkozón. Mindezekon felül a lovaknak az eltartására a kincstár még 178 forintot költött, amibe beletartoznak zabköltségek és a lovászok fizetése is, ez a feladat az alkincstartóra hárult.⁷⁰ Ulászló Szapolyainak küldött egy másik levelet Budáról, amelyben élelmiszeradót szeretne Szepes környékre kivetni, útiköltségként 26 forintot könyveltek el.⁷¹

Egyéb költségként érdemes megemlíteni, hogy a király 24 forintért csináltatott magának gyűrűspecstet Bernát ötvösmesterrel.⁷² Valószínűleg a két új gyűrűspecsttel erősítette meg a lőcsei királytalálkozó titkos záróokmányát Ulászló, mivel a lenyomat korábban nem látott ovális alakú WR monogrammal van megerősítve. Korábban nyolcszögletű pecsétet használt a

⁶⁵ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 255.

⁶⁶ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 261.

⁶⁷ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 253.

⁶⁸ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 254.

⁶⁹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 175.

⁷⁰ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 261. 262.

⁷¹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 270.

⁷² Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 271.

király. A találkozó záróokmánya tartalmazta Ulászló és János Albert megegyezését, mely alapján támogatni fogják egymást lázadó alattvalóik ellen.

Össességében a szövetek és a munkabérek 2.889 forintot és 78,5 dénárt tettek ki. Az egyszerűség kedvéért 79 dénárra kerekítettem ezt az összeget. Ha ehhez hozzászámoljuk a 9.000 forintos zsoldfizetést, a lovakra elköltött 388 forintot és útiköltségként elszámolt 75 forintot, akkor az udvarnak Budán 12.353 forintot kellett kifizetnie. A kincstár rendelkezésére állt az 4.800 forintnyi városi adó, 400 forintnyi zsidóadó és 3.000 forintnyi hitel, amit Kinizsi Páltól kaptak. Így összesen 8.200 forintból gazdálkodhattak, tehát a különbség 4.153 forint volt. A különbséget valószínűleg egyéb királyi bevételekből finanszírozhatták, mert a kereskedőknél egyszer említenek hitelfelvételt 50 forintért, ezzel szemben 1495-ben már nagyobb összegekkel tartozik a kereskedőknek az udvar.⁷³

Rendelkezésre álló összegek Budán	8.200 forint
Budai kiadások	12.353 forint
Különbség	-4.153 forint

3. táblázat: Budai összegek és kiadások összehasonlítása

2.3 A KASSÁN ÉS LŐCSÉN KELETKEZETT KIADÁSOK ÉS AZOK UTÓÉLETEI

Jagelló Ulászló március 12-én hagyta el Pestet, majd elindult Lőcse irányába, közben több királyi városba is megérkezett, amelyek taxáját magához vehette. Eperjes 300 forintot és 100 forintnyi élelmiszert, Bártfa 350 forint adót nyújtott át a királynak.⁷⁴ A Pestről Lőcsére tartó úton nem jegyezték fel udvari kiadásokat a számadáskönyvben, ezért a királyi kiadásokat Lőcséhez soroltam, míg Ernuszt kiadásai Kassán történtek meg. A király április 6-án érkezett meg Lőcsére, ahol már megkezdődtek az előkészületek. Bonfini leírja, hogy Ernuszt rendelkezett a lengyelek szállásáról, amit pazar ágyakkal, asztalokkal, székekkel, kárpitokkal díszített, erre vonatkozó forrás nincs a számadáskönyvben.⁷⁵ Azért érdekes Bonfini leírása, mert Ernuszt 1494-ben nem tartózkodott Lőcsén. A Kassán tartózkodó kincstartó különböző

⁷³ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 413.

⁷⁴ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 102.

⁷⁵ Bonfini A.: A magyar történelem tizedei i. m. 982.

kifizetéseket intézett, mivel a találkozói költségei magasra rúgtak. A számadáskönyvben külön fejezetet kezdtek a készpénzben történő kifizetésekre, kronológiailag vezették ezt a részt. Egy esemény megszervezésekor általában szokták vezetni, hogy milyen tételekre költöttek, ezzel szemben a számadáskönyvben csak a kifizetéseket tüntették fel, sokszor a kifizetés okát fel sem tüntetve, legtöbbször annyit ír a forrás, hogy a Lőcsén keletkezett költségek végett történik a kifizetés, így az összegek visszafizetéséből lehet következtetni a keletkezett kiadásokra. Az itt keletkezett költségek jórésze hitel formájában maradt fent a számadásban, így felsorolás is a hitelekkel kezdődnek.

A kifizetések alapján látszik, hogy hitel formájában a kincstár 500 forintot kapott Mekcsei György szepesi préposttól és királyi titkártól.⁷⁶ A keletkezett költségnél elsősorban élelmiszerszállításra vagy elszállásolásra lehet gondolni, érdekes, hogy Mekcsei Bakóc egyik embere volt és a forrás alapján Bakóc igazolta a kincstárnak a szepesi prépost költségeit. A találkozón résztvevők elszállásolása komoly feladat lehetett, erre utal az a 400 forintos tétel, amit Csáktornyai Ernuszt János lovászmester kapott, mivel lovászmesteri tisztségéből fakadóan „szállásmesteri” feladatköre lehetett.⁷⁷ Ugyancsak elszállásolás miatt keletkezhetett egy 1.000 forintos kifizetés is, amit Farkas Bálint váradi püspöknek fizettek ki 1494 szeptemberében.⁷⁸

Legnagyobb lőcsei költségnek számít az a tétel, amit Szapolyai Istvánnak küldtek, mivel 2.200 forintot érő 200 hordó bort és élelmiszert szállított Lőcsére.⁷⁹ Bonfini leírja, hogy a nádor kitett magáért, 200 hordó bort küldött a királynak, a püspököknek és főuraknak százat, ezek alapján a főuraknak küldött 100 hordó bort nem az udvar fizette. Ebből az összegből 2.014 forintot Gömör vármegyei adóból kapott meg, míg a maradék összeget a Zemplén vármegyei egyforintos adóból fizették vissza.⁸⁰ Szapolyai még 1.000 forint hitelt is biztosított a kincstartónak, nem tudni, hogy az összeget mire használták fel, de még a nyáron visszafizette a kincstár az adósságot készpénzben.⁸¹

Következő nagyobb hitel 2.000 forint volt, amit Bakóc Tamás egri püspöktől vett fel az udvar.⁸² A kölcsön visszafizetése több részletben történt, az udvarnak több adóssága volt a kancellár fele, így nehéz megállapítani, hogyan történt a pontos visszafizetés, de az biztos, hogy 1.600 forintot a Heves vármegyei adóból fizettek vissza a püspöknek. Még 1494-ben Bakóc sógora kapott, Dombai Imre alkincstartótól 200 forintnyi készpénzt Budán, illetve a következő

⁷⁶ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 167.

⁷⁷ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 180.

⁷⁸ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 189.

⁷⁹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 168.

⁸⁰ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 173.

⁸¹ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 172.

⁸² Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 173.

évben 1.000 forintot kapott a püspök sógora, szintén Budán. Ez összesen 2.800 forint, amibe beletartozik a 2.000 forintos hitel, más adóssága is volt a koronának, de az összegeket egybe vonták. Lőcsére érkezett meg Pál aradi prépost, aki Kinizsi Pál 2.000 forintos hitelét hozta el a találkozóra. Hogy mire használhatták fel az összeget, azt nem tünteti fel a számadás.⁸³

Nem csak Lőcsén keletkeztek költségek, hanem a Lőcsére tartó úton is, Bonfini leírja, hogy Ulászlónak fényes kísérete volt a találkozón, a királyi kíséretnek számos tagja volt, őket a számadáskönyv „bárófiaknak” nevez, ők olyan személyek voltak, akik nagybirtokosokkal rendelkeztek, de országos méltósággal nem viseltek.⁸⁴ A bárófiak kifizetést kaptak szintén, mint Homonnai Druget János, aki 200 forint készpénzt kapott.⁸⁵ Továbbá Pálóczi Antal 200 forintot, és Rozgonyi István 160 forint kifizetést kapott, mert bandériumaik elkísérték a királyt Lőcsére.⁸⁶ Később több utalványt is kaptak a bárófiak, de azok a tételek nem kapcsolhatók össze egyértelműen Lőcséhez.

Lőcsén összesen az uralkodó rendelkezésére 6.250 forint állt, amit 5.500 forintnyi hitel, 750 forintnyi városi adó (amiből 100 forintnyi élelmiszer található) tett ki. Költségeket tekintve a királyi kíséret 560 forintba került és Szapolyai által biztosított bor és élelmiszer 2.200 forintot, összesen tehát 2.760 forintot költhetett Lőcsén a találkozóra a kincstár. Ennél nagyobb költségek lehettek, hiszen a bárófiakat is hitelből fizették ki, de Lőcséről többfajta pénzügyi tranzakciót küldött az uralkodó, elsősorban a török elleni háborúra készült fel, több társszekérnyi fegyvert, ellátmányt és zsoldost küldött Erdélybe és a végekre. Ezzel a példával látható, hogy mekkora átfedések vannak egyes tételek között és egy nagyobb összegű hitelt több mindenre fordíthattak. Továbbá Bakóc Tamás egri püspök 8.000 forintot vitt magával a találkozóra lebonyolításához és valószínűleg felhasználta ezt az összeget, mivel Mecssei György szepesi préposttól az 500 forintnyi hitelt ő vette fel eredetileg, amit a kincstár felé igazolt később.⁸⁷

Bakócz Tamás kiadásai	8.000 forint
Felhasználható források	6.250 forint
Lőcsei kiadások	2.760 forint

4. táblázat: Lőcsén elköltött összegek

⁸³ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 102.

⁸⁴ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 168.

⁸⁵ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 169.

⁸⁶ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 168.

⁸⁷ Neumann T.: Registrum Proventuum i. m. 167.

Látható, hogy a két helyszínen szignifikánsak a különbségek költségek tekintetében, azonban a találkozóra elköltött összegeket így is meglehetősen határozni nagyságrendileg. Budán a kincstár 12.353 forintot költött el, ehhez hozzá lehet venni a lőcsei kiadásokat is, amelyek 2.760 forintot tettek ki az udvarnak, ezen felül 1.000 forintba került az elszállásolás. Bakóc Tamás 8.000 forintot investált a találkozóra összesen. Ezzel azonban a számolás nincs kész, mivel a következő évben Buda és Pest városok adóelengedést kaptak, mivel a városok bort és fegyvert szállítottak a találkozóra, összesen 408,5 forintértékből 1494-ben. Eredetileg 5.500 forintnyi adót kellett volna fizetnie a két városnak, de a fenti összeget levonták ebből az összegből, 1495-ben, amit külön fel is tüntettek.⁸⁸ Ebből az összegből 294 forintnyi bort Lőcsére küldtek a városok és 100 szakállaspuskát küldtek Nándorfehérvárra társszekerekkel, összesen 114,5 forintért.

Az így megkapott összegek alapján a találkozó összesen 24.407,56 forintjába került a magyar államnak, ami hatalmas összegnek számított a korszakban. Összehasonlításként 1495-ben a királyi városok éves taxája és az egy éves budai zsidóadó mindösszesen 12.107,5 forintot tettek ki, ami a találkozóra elköltött összegnek a felét teszi ki csupán. Azonban hasonló nagyságú tételnek számít a gazdaságilag erős száz szék 21.000 forintos taxája, amit egész évben fizettek be folyamatosan kis tételekben a kincstárnak 1494-ben.⁸⁹ Azonban, ha ebből az összegből levonjuk Bakóc költségeit, akkor 16.407,56 forintba került a találkozó a budai kincstárnak, ami szintén egy jelentős tételnek számít.

Lokálisan megvizsgálva, a rendelkezésre állható pénzügyi források Budán 8.200 forintot jelentett, míg Lőcsén 6.250 forint volt kéznél az udvarnak, így a kincstár összesen 14.450 forinttal rendelkezhetett. Ezek az összegek jó részt hitelt jelentettek, de a koronával kapcsolatos bizalmat mutatja ez a tendencia, ezek szerint a király fizetőképesebb volt mindig. Ezt alátámasztja, hogy az adósságokat legkésőbb a következő évben törlesztette a kincstár, utalvány vagy készpénz formájában.

Mindezen felül, ha megnézzük, hogy a rendelkezésre álló források és az elköltött összegek közötti különbséget, akkor kijön, hogy 8.957,56 forinttal többet költött az udvar. Ha ebből az összegből levonjuk Bakóc Tamás 8000-es tételét, akkor kevesebb, mint 1000 forint különbséget kapunk. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a kincstár csődbe ment, hanem,

⁸⁸ Neumann T.: *Registrum Proventuum* i. m. 108.

⁸⁹ Neumann T.: *Registrum Proventuum* i. m. 104.

hogy a költségek meghaladták az államháztartásnak ezt a nagyon vékony szeletét. Összehasonlításként, 1494-ben az egyforintos adóból az uralkodó 106.158,5 forint bevételt könyvelt el (míg az uralkodó bevételei a számadáskönyv alapján 1494-ben 302.609 forintot tettek ki), tehát a ténylegesen befolyt egyforintos adónak majdnem a negyedét tette ki a találkozó teljes költsége.⁹⁰ Innen látható, hogy a magyar uralkodó jelentős bevételekkel rendelkezett, többféle jövedelméből is tudta fizetni a keletkezett hiányt. Ezeket a bevételeket a kincstartó és az alkincstartó megfelelően kezelte, amivel egy találkozóknak a pénzügyi alapjait megtudták teremteni. A kincstár profizmusára utalhat az a tény, hogy a Jagelló-kor későbbi jelentős alakjai, mint Szatmári György vagy Szalkay László, 1494/95-ben a kincstári személyzet tagjai voltak.

Bámulatos, hogy egy belháborút követő időszakban, egy instabil, formálódó politikai környezetben milyen hatékonyan működött a Buda központú államgépezet. Amikor az ország hadban állt a törökkel és ahol egyes vármegyékben a jobbágyporták majdnem 30%-án adómentesség volt a pusztítások miatt, milyen hatékony volt a pénzügyigazgatás. Ez annak tudható be, hogy a kincstári személyzet rutinos hivatalnokokból állt, ezt bizonyítják a különféle karriertörténetek is. Az összegek és tendenciák alapján látható, hogy a Magyar Királyság egy gazdaságilag erős ország volt, amely a nagyhatalmi politikában meg tudta őrizni kezdeményező szerepét egy királytalálkozó által. A következő részben a királytalálkozó költségei láthatóak tematikusan lebontva.

⁹⁰ *Neumann T.*: Registrum Proventuum i. m. 31.

TALÁLKOZÓ KÖLTSÉGEI TÉTELEKRE LEBONTVA

<u>Kiadási tétel</u>	<u>Összeg</u>
Udvari sereg zsoldja	9.000 forint
Bakóc Tamás költségei	8.000 forint
Bor, élelmiszer, elszállásolás	3.664 forint
Posztók és prémek	1.986,56 forint
Munkaköltségek	710 forint
Bárófiak kísérete	560 forint
Lovak, zab és lovászok fizetése	388 forint
Levélköltségek	75 forint
Királyi gyűrűspecst	24 forint
Összesen:	24.407,56 forint

5. táblázat: Lócsei királytalálkozóra elköltött közvetett és közvetlen költségek összesen

BIBLIOGRÁFIA

FORRÁSOK

- Antonio Bonfini: A magyar történelem tizedei. Budapest, Balassi Kiadó. 1995. Fordította: Kulcsár Péter. 1983.
- Neumann Tibor: REGISTRUM PROVENTUUM REGNI HUNGARIE – A Magyar Királyság kincstartójának számadáskönyve (1494-1495). MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Budapest, 2019.

SZAKIRODALOM

- Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. kötet. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1894. (Utoljára megtekintett: 2022. 11. 15.)
- Fedeles Tamás: A király és a lázadó herceg. AZ Újlaki Lőrinc és szövetségesei elleni hadjárat (1494-1495). Szegedi Középkorász Műhely. Szeged. 2012.
- Kulcsár Péter: A Jagelló kor. Gondolat. Budapest. 1981.
- Neumann Tibor: Békekötés Pozsonyban, országgyűlés Budán. A Jagelló-Habsburg kapcsolatok egy fejezete (1490-1492). (Első közlemény) In: Századok 144. (2010).
- Solymosi László: Az Ernuszt-féle számadáskönyv és a középkor végi népességszám (A középkori megyei adószámadások forrásértéke). Történelmi Szemle, Budapest, 1985.
- Tringli István: Az újkor hajnalán. Vincze Kiadó, Budapest, 2003.
- Tringli István: Magyarország története, Mohács felé. 8. 1490-1526. (szerk): Romsics Ignác, Kossuth Kiadó, Budapest, 2009.